

Karl Johansskolan

av Folke Eriksson, författare, f.d. lärare och skolledare i Göteborg

På gatan utanför Karl Johansskolan stod en större grupp resenärer med kameror och filmkameror ivrigt fotograferande skolan. Det samlades många nyfikna elever kring dessa, och någon frågade varför det togs så mycket kort på deras skola. Någon i gruppen svarade då, att denna skola var känd överallt i Sverige och utlandet för att vara en av de finaste skolor som existerar. Eleven blev stolt och erinrade sig vad man läst i tidningarna om skolans arkitekt Gunnar Asplund, som t.o.m firades i skolan på 100-årsdagen av sin födelse. Andra projekt utförda av Asplund var Rådhuset i Göteborg och Skogskyrkogården i Stockholm. Alla dessa skapelser gjorde honom berömd.

Vid den tid då Karl Johansskolan byggdes, uppfördes många stora stabila skolor i Göteborg, men ingen annan fick en så berömd arkitekt som Karl Johansskolan, kanske den främste svenska arkitekten genom tiderna. Det förklarar varför det kom busslaster med arkitektstuderande för att se hans verk. Det var stora artiklar i pressen och bokutgåvor över hela världen. Tänk att ha en världsberömd skapare av sin skola! När man vid den tiden frågade eleverna vad speciellt som hade hänt med deras skola, blev svaret ofta ”här är så mysigt”, ett egendomligt svar men som måste ha innehållit en viss stolthet.

Skolan ligger i en gammal arbetarstadsdel. När den invigdes år 1925 hade mycket folk flyttat in i Majorna och skolan fylldes av barn. Nästan alla hus som uppfördes i trakten kring Karl Johans torg var landshövdingehus. Miljön bestod av denna bostadsmiljö, hamnen, fiskhamnen, båtar och sjömän. I början kan man tycka att undervisningen var undermålig i skolan då man undervisade enligt den gamla lancastermodellen, d.v.s man hade flera årsgrupper i samma klassrum, och lät de äldre eleverna lära upp de yngre. Men denna undervisningsmetod upphörde snart.

Till denna del av vårt land kom Karl XIV Johan en gång på 1820-talet och gav sitt namn åt den nybyggda kyrkan. Det var naturligt att skolan också fick hans namn. Kungen kunde naturligtvis inte ana att han, i en arbetarstadsdel, skulle ge sitt namn åt en skola vars byggnad kan liknas vid ett stort antikt tempel.

Gunnar Asplund och nyklassicismen

Byggnadsnämnden hade utlyst en tävling som lockade ca 75 sökande och Gunnar Asplund placerade sig på andra plats. Men efter en ny tävlingsomgång segrade Asplund med sitt förslag till skolbyggnad med få ändringar, och nu

Detalj av Karl Johansskolans fris av Ivar Johnson.

började en stor aktivitet. När man byggde skolor vid denna tid, 1920-talet, skedde det med känsla och tanke på kvalitet. Andra samtida skolbyggnader var Nordhemsskolan, Buråsskolan och Rambergsskolan. Antiken levde och fick plats vid utsmyckningen av skolorna. Asplund tog kontakt med konstnären Ivar Johnson som skapat konstverket Sjömanshustrun med den vindblåsta kjolen vid Sjöfartsmuseet. De båda, som delade samma klassicistiska ideologi, skapade det konstverk som ryms i frisen på norra gaveln.

Nu fick man se hur frisen växte fram. Ivar Johnson högg direkt fram ur det gula teglet vishetens gudinna i stort format som får frisen att se levande ut och är en hyllning åt vishet och kunskap. Kunde något annat vara mer lämpat för en skola! Hon blickar ner på oss omgiven av figurer som lär symbolisera seglats och hantverk. Karl Johansskolan är nyklassicismens främsta företrädare i Göteborg, typiskt för sin tid som hyllade den antika konsten, liksom

övriga Västeuropas länder gör. Tar du en promenad runt skolbyggnaden ser du antikens manshuvuden som prydnad i fasaden. Stadsdelen Majorna är stolt över sin skola, vilken förklarats som "byggnadsminne".

Invigningen den 24 november 1925 blev en pampig föreställning med tal, sång och musik. Särskilt gjorde den stora kantaten med blandad kör ett starkt intryck.

Låt oss gå in och se på interiören

Denna skolbyggnad i fyra våningsplan började byggas år 1922 och stod färdig år 1925. Huvudentrén är liten och har en förgård vid Amiralitetsgatan. Man möts av 59 meter långa korridorer med klassrum på båda sidor. Ljuset kommer från stora fönsterpartier i korridorändarna och sekundärljus från trappöppningarna samt ljuset från de stora klotformiga lamporna i taket. Går du upp för trappan finner du att trappan smalnar av upptill, för att eleverna skulle sakta in stegen och lugna ner sig inför lektionerna. Här spelar ljuset också vackert från fönstren ner i trappan och hjälper till att uppnå den ro som kan vara passande när man ska lära för livet. Ljus intresserade Gunnar Asplund särskilt ända sedan han reste i Italien och upplevde ljusets möjligheter.

Korridorerna har en fri bredd på tre meter vartill kommer i hjärtmurarna inbyggda klädnischer för att skapa bättre ordning i korridorer utan klädhyllor. Arkitekten Asplunds dröm var att skapa det goda huset för människan. För honom gällde humanismens ideal. Varje detalj skulle vara riktig och behaglig. Här skulle, under åren, många lärare arbeta med frisk syn på undervisningen och den unga människan.

Golv och trappor i korridorerna är i stort sett belagda med kalksten. I dem kunde barnen se förstenade små djur som levat för längesen. I skolsalarna består golven av ekstav. Det måste ha varit en skön känsla att, vid renoveringen, efter många år åter plocka fram de vackra ekgolven som under decennier varit dolda under tjocka lager av linoleum och annat. Det enda dekorativa inslaget är de fritt stående dricksfontänerna av gjutjärn. Dessa är idag ej längre dricksfontäner, men nyrestaurerade och vackra att se på.

I denna byggnad fanns från början 12 småskolesalar, 20 folkskolesalar samt salar för undervisning i naturkunnskap, teckning och två handarbetssalar. Det fanns två slöjdsalar samt två skolkök belägna i den så kallade jordvåningen nära marken åt väster. Gymnastikhuset innehöll två salar. Vidare fanns överlärarexpedition,

Till höger: Gavel med det stora fönstret mot hälsoklassens/friluftsavdelningens lokaler. Notera den ljusare färgen i teglet ovanför fönstret, en följd av skolans brand 1990.

Grupparbete i friluftsaödelningen, troligtvis 1937.

läkarrum och lärarrum. Badavdelningen innebar något nytt, som säkert väckte stort intresse i en stadsdel där badrum var en sällsynthet.

I södra delen av översta våningen som avslutas med ett stort runt fönster fanns tidigare särskilda undervisningslokaler för sjuka barn som drabbats av tidens gissel, tuberkulosen, en vanlig sjukdom då. För dessa barn inrättades hälsoklasser och särskilda undervisningslokaler, men också sovrum, där barnen vilade mitt på dagen. Stora fönster åt söder släppte in sol och frisk luft. Hälsoklasserna innebar också att skolan försetts med skolläkare, skolsköterska och kurator.

Pedagogik med nytänkande

År 1932 höll Elsa Köhler en serie föreläsningar för lärare vid Göteborgs folkskolor. Köhler var docent och verksam som pedagog och psykolog i Wien. Vid

den tiden var skolans huvuduppgift att skapa nyttiga samhällsmedborgare och endast detta. Men Köhler hade lyft fram en helt annan syn, där man fick höra om uppfostrarens uppgift att frigöra de djupa andliga krafterna hos varje människa. Blott det vetande är pålitligt som bildas under människans egen medverkan. Man skall respektera barnets självständiga utveckling och fria växande. I stället för att drillas in kunskaper, skall man väcka barnets spontana lust att lära. Individens självverksamhet skall gynnas. Man skall ge barnet impulser, men för övrigt lämna det att utvecklas av egen kraft. Köhler hade kommit med något nytt: *aktivitetspedagogiken*.

I Karl Johansskolan hade en grupp lärare tagit intryck av Elsa Köhler och startade ett nytt sätt att undervisa: "Aktivitetspedagogik i praktisk utformning". Dessa namn har alltså en ljus klang, när de kommer på tal: Karl Falk, Max Glanzélius, Annie Hammarstrand, Ester Hermansson och Elsa Skäringer-Larsson.

Karl Johansskolans dåvarande rektor var den legendariske Elof Lindälv, som visade stort intresse för verksamheten, liksom han alltid brann för sin skolas kvalitet och utveckling.

Katastrofen, skolan brinner

Det var den 29 mars 1990 som man kände röklukt i fjärde våningen. En dörr öppnades och röken bolmade ut i korridoren. Ljuset slocknade och man trodde att en propp hade gått. När brandkåren anlände på rekordtid var hela övervåningen antänd. Fem brandstationer behövdes för att hejda elden som gripit tag i det kraftiga virket som burit upp taket. Det var en kuslig syn när taket på den ståtliga Karl Johansskolan plötsligt stod i lågor. Brandmanskapat fick ett svårt arbete, då plåttaket låg som ett lock över brandhärden. Efter några timmar rasade taket in på denna berömda byggnadsminnesförklarade skola. Rökutvecklingen var så kraftig att den syntes över större delen av staden.

Elden började i en av textilsalarna på översta våningen, förmodligen p.g.a. ett elfel, och spred sig snabbt. Våningen blev totalförstörd: aulan, två textilsalar och bildsalen. Därtill kommer de skador som vattnet åstadkom. Den södra gavelväggen blev så demolerad att den måste rivas. Ett provisoriskt tak spändes över hela byggnaden.

Emellertid hade ingen person blivit skadad. Eleverna bildade klungor som följde dramat utifrån, men oroliga föräldrar hämtade dem, eller så hänvisades de till fritidsgårdarna. Följande dag hölls krismöte med lärare och skolledning. Man var tvingad att skaffa tillfälliga lokaler i grannskapet.

Nästa uppslag: Karl Johansskolans inre skolgård.

